

Konarska-Pabiniak, Barbara

Ksiądz Filip Schmidt (1868-1932) - zasłużony dla parafii ewangelicko-augsburskiej w Gostyninie

Notatki Płockie 58/2 (235), 14-20

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KSIĄDZ FILIP SCHMIDT (1868–1932) – ZASŁUŻONY DLA PARAFII EWANGELICKO-AUGSBURSKIEJ W GOSTYNINIE

Abstrakt

W 2012 r. minęła 80. rocznica śmierci zasłużonego dla Gostynina księdza pastora Filipa Schmidta. Celem artykułu jest przypomnienie tej świetłej postaci, jego zabiegów o utrzymanie parafii ewangelicko-augsburskiej i starań o otwarcie w Gostyninie dwóch szkół średnich – gimnazjum męskiego i żeńskiego. Filip Schmidt urodził się w 1868 r. w Chęlpowie pod Płockiem (obecnie teren Petrochemii). Studia teologiczne odbył w Dorpacie. Do Gostynina przybył w 1899 r. Parafia ewangelicko-augsburska w Gostyninie założona została w związku z osadnictwem niemieckim na ziemi gostynińskiej. W 1824 r. zбір gostyniński otrzymał od cara Aleksandra II zgodę na przerobienie ruin zamku gostynińskiego na kościół, którego poświęcenie odbyło się 12 sierpnia 1825 r. W latach 1921–1932, a więc do śmierci, Filip Schmidt był także seniorem (superintendentem) diecezji płockiej. Za swoje zasługi otrzymał tytuł Honorowego Obywatela Gostynina i Złoty Krzyż Zasługi. Jego grób znajduje się na cmentarzu ewangelicko-augsburskim w Warszawie.

Słowa kluczowe: parafia ewangelicko-augsburska, ksiądz pastor, Dorpat, Gostynin, Gąbin, osadnicy niemieccy, gimnazjum męskie, gimnazjum żeńskie, jubileusze parafii, odznaczenia

Niewielu mieszkańców Gostynina wie, że w 1932 r. tytuł Honorowego Obywatela Miasta Gostynina otrzymał Filip Schmidt, ksiądz pastor gostynińskiej parafii ewangelicko-augsburskiej.

Filip Jan Schmidt urodził się 13 marca 1868 r. w Chęlpowie pod Płockiem (dzisiaj teren Petrochemii). Gimnazjum ukończył w Płocku, a w latach 1889–1893 studiował teologię ewangelicką na uniwersytecie w Dorpacie (dzisiaj Tartu w Estonii).

W Europie istniały wówczas trzy słynne uniwersytety, gdzie można było studiować między innymi teologię – Berlin, Wiedeń i właśnie Dorpat, często nazywany „Atenami Północy” lub „Heidelbergiem Północy”¹. Początki kariery Dorpatu sięgają XVI w., kiedy to Inflantach, podlegających wówczas Rzeczypospolitej, założone zostało w 1583 r. kolegium jezuickie. Pół wieku później, w 1632 r. król szwedzki Gustaw II Adolf powołał w Dorpacie uniwersytet o czterech wydziałach: filozoficznym, teologicznym, prawa i medycyny. Językiem wykładowym była łacina. Uniwersytet ten istniał do 1710 r.

Po raz drugi uniwersytet w Dorpacie o wydziałach: fizyko-matematycznym, nauk przyrodniczych, historyczno-filozoficznym i techniczno-ekonomicznym, założył w 1802 r. car rosyjski Aleksander I. Car postanowił właśnie w Dorpacie stworzyć miasteczko uniwersyteckie, podobne jak w Heidelbergu. W latach 20. XIX w. dorpacka uczelnia była uważana za najlepszą szkołę wyższą w Rosji, liczącą się w Europie placówką naukową, o daleko posuniętej autonomii. Zmiana nastąpiła w końcu XIX w. W latach 1889–1890 wprowadzono je-

Ksiądz Filip Schmidt

zyk rosyjski jako wykładowy i zlikwidowano autonomię uczelni. Sam Dorpat przemianowano na Jurjew. Nadal jednak Uniwersytet Jurjewski wyróżniał się na tle wyższych uczelni rosyjskich.

Do Dorpatu na studia wyjeżdżała młodzież z Królestwa Polskiego, z ziemi byłej Rzeczypospo-

litej, czy tzw. ziem zabrzanych. W latach 1899–1918 studiowało tam 139 Polaków, a wśród nich był Filip Schmidt².

Polacy tworzyli w Dorpacie polskie organizacje studenckie. Pierwsza taka organizacja pod nazwą „Polonia” założona została już w 1832 r. W 1837 r. powstał Polski Związek Studencki. W późniejszym czasie powstawały polskie kółka towarzyskie, jak „Fryczarnia”, „Chmielikarnia”, „Bogusłarze”, „Towarzystwo Trzeźwości”, „Konwent” czy „Kuchnia Polska”. W 1867 r. założone zostało Theologische Verein. Członkowie tego stowarzyszenia wydawali pismo „Anonymus”, mieli dość bogatą bibliotekę, własną kasę i sąd koleżeński. Spotykali się na zebraniach, na których dyskutowali nad referatami jego członków bądź wykładami zaproszonych profesorów. Do Theologische Verein należało wielu przyszłych pastorów Królestwa, m.in. Filip Schmidt. Spośród polskich studentów w Dorpacie na trwałe zapisał się w dziejach kultury i nauki polskiej Benedykt Dybowski, Jakub Natanson, Tytus Chałubiński, Gabriel Korbut, Tadeusz Korzon, Wincenty Lutostawski, Jan Baudouin de Courtenay i inni.

Studia teologiczne w Dorpacie trwały cztery lata. Po ich zakończeniu absolwent uzyskiwał tytuł kandydata teologii, co dawało podstawy do ubiegania się o stanowisko duchownego. W myśl przepisów obowiązujących w Królestwie, a także w innych krajach, m.in. Niemczech, pastory winni mieć wyższe studia uniwersyteckie teologiczne. Absolwenci dorpackiej uczelni obejmowali ważne stanowiska w kościołach protestanckich, jak na przykład Juliusz Bursche, biskup kościoła ewangelicko-augsburskiego w II Rzeczypospolitej. Tytuł doktora honoris causa wydziału teologii ewangelickiej Uniwersytetu Dorpackiego otrzymał w 1889 r. superintendent diecezji płockiej Ignacy Boerner³.

Po zakończeniu studiów w 1893 r. Filip Schmidt został ordynowany na księdza parafii św. Jana w Łodzi, gdzie odbył wikariat. W 1895 r. chwilowo opiekował się parafią sierpecką, następnie został proboszczem w Michałkach–Rypinie. W dniu 25 czerwca 1899 r., po śmierci Theodora Kunzmana, który był także dorpackim i członkiem stowarzyszenia Theologische Verein, objął parafię ewangelicko-augsburską w Gostyninie⁴. Jednocześnie był księdzem w Nowej Wsi, leżącej w gminie Duninów, a od 1921 r. do śmierci seniorem (superintendentem)⁵ diecezji płockiej. Wizytował wszystkie sąsiednie parafie „spełniając swoje obowiązki gorliwie i z wrodzoną mu energią”.

Powstanie parafii ewangelicko-augsburskiej w Gostyninie wiąże się z osadnictwem niemieckim na ziemi gostyńskijskiej. Jego nasilenie nastąpiło od 1818 r., gdy do Gostynina i okolic zaczęto sprowadzać sukienników z Prus Zachodnich i Wielkiego Księstwa Poznańskiego⁶. W czasach

zaboru pruskiego obsługą ewangelików zamieszkujących te tereny zajmowała się parafia w Iławie⁷. Starania o powołanie parafii ewangelickiej w Gostyninie podjęło 800 rodzin niemieckich z miejscowości: Lwówek, Gąbin, Grabie Nowe, Piotrkówek, Troszyn, Borki, Gostynin. Na mocy porozumienia rządu Królestwa Polskiego z niemieckimi sukiennikami osadnicy mieli zagwarantowane m.in.: swobodny dostęp do własnej religii oraz budowę kościołów i domów parafialnych z prawem do utrzymania pastora i wyposażenia świątyni. W 1815 r. rząd Królestwa Polskiego przeznaczył na zakładanie nowych kościołów ewangelickich kwotę 100 tys. zł. W następnych latach Skarb Państwa zwiększył tę dotację.

Niemieccy osadnicy z Gostynina zwrócili się pismem do cara Aleksandra I o zgodę na założenie gminy ewangelickiej i wskazanie obiektu z przeznaczeniem na kościół. Car wydał w 1824 r. ukaz o przekazaniu ewangelikom ruin czternastowiecznego zamku gostyńskijskiego. Zamek, wzniesiony przez księcia Siemowita IV, został zniszczony w czasie tzw. potopu szwedzkiego, a następnie przez wojska carycy Katarzyny II w 1769 r. Dalsza dewastacja nastąpiła w czasie zaboru pruskiego. W wydanym przez Aleksandra I rozporządzeniu znalazło się zastrzeżenie, że nowa budowla musi mieć zachowane elementy nawiązujące do gotyku. W niespełna rok na ruinach zamku wzniesiona została budowla w stylu neogotyckim według projektu znanego na Mazowszu architekta Hilarego Szpilowskiego. Głównym wykonawcą robót został miejscowy Żyd – Jakub Warszawski. Postępem prac przy budowie interesowali się osobiście Rajmund Rembieliński i Stanisław Staszic⁸. Poświęcenie świątyni odbyło się 12 sierpnia 1825 r. przy dużym udziale społeczności lokalnej. Całe przedsięwzięcie kosztowało 3513 rubli, z czego rząd przeznaczył 2313 rb, natomiast resztę pokryli miejscowi koloniści niemieccy⁹. Kościół zbudowano na planie prostokąta. Frontowa i tylna ściana to ceglany gotycki mur, pozostałość zamku. Gotycki charakter nadały też ostrołukowe okna w górnej części. Dokonano nadbudowy w 2/3 wieży gotyckiej z przeznaczeniem na dzwonnice¹⁰. W części oltarzowej, pośrodku, umieszczony został obraz przedstawiający Boga-Człowieka, a na jednej ze ścian obraz Marcina Lutra, zaś całą świątynię oświetlały trzy żyrandole¹¹. Wstawiono 62 ławki drewniane i empy na filarach. Na chór prowadziły drewniane schody. W 1830 r. wybudowano drewnianą, otyłkowaną pastorówkę¹².

W 1901 r. parafia ewangelicko-augsburska w Gostyninie obchodziła 75-lecie swego istnienia. Z tej okazji postanowiono zakupić nowe organy. Pieniądże na ten cel pochodziły ze składek członków zboru. Na przeprowadzenie zbiórki zbor otrzymał pozwolenie z ministerstwa 8(20) października

1899 r. W dniu 26 stycznia 1901 r. zamówiono instrument w firmie organmistrzowskiej „Gebruder Walther” z Guhrau na Dolnym Śląsku i 12 sierpnia tego roku zostały zamontowane oraz poświęcone czternastogłosowe organy piszczałkowe z rzeźbionego drewna, które miały 345 cm wysokości, 420 cm szerokości i 255 cm głębokości. Wyposażone były w trakturę mechaniczną i wiatownice stożkowe. Posiadały wolno stojący konrtuar składający się z dwóch manualów i pedatu¹³. Koszt wyniósł 2384 rb i 45 kop. W dzień jubileuszu poprzedni pastor zboru gostynińskiego ks. Theodor Hugon Wosch ofiarował kościołowi nowy żyrandol. Na uroczystość przybyli ks. Oskgr Kleindienst, pastor płocki i ks. Wosch, pastor Żyrardowa. Ksiądz pastor Filip Schmidt zrelacjonował obchody następująco: „Kościół na dzień ten przybrany girlandami, kwiatami, zielenią nie mógł pomieścić wszystkich, przybyłych nie tylko z tutejszego, lecz z sąsiednich zborów. Po zwykłym przygotowaniu do komunii św., poprzedzającym nabożeństwo główne, przy towarzyszeniu chóru puźonistów, odśpiewano pieśń dziękczynną, po czym wszedł na stopnie ołtarza pastor miejscowy, aby poświęcić organy. Poświęcenie poprzedziła przemowa na słowa 150 psalmu „Chwalcie Boga w świątyni jego, niech wszelki duch chwali Pana”, w której mówca wykazał cel i znaczenie organów w kościele. Celem organów jest: oderwać od spraw ziemskich i zwrócić je ku jednemu, co jest potrzebne i towarzyszyć śpiewom kościelnym. Po przemowie pastor modliłw i błogostawieństwem dopełnił poświęcenia”¹⁴. Po odśpiewaniu liturgii kazanie wygłosili ks. Wosch na tekst Ps. 84 i ks. Kleindienst na tekst Dziejów ap. 9,31, który powiedział m.in.: „Dzień dzisiejszy zwraca myśli nasze w przeszłość i naucza nas poznaćw taskę Bożw w tym czasie, jakw wszechmogwcy Bóg zborowi Gostynińskiemu dotwđ okazwł. Błogostawieństw Boże, które na nim spoczywawo, nawotuje nas do dziękowania Bogu. A wdzięcznośw prawdziwa w tym się wykawże, że zbór Gostyniński postara się być podobnym do tego zboru, o którym tekst mówiw”¹⁵.

Uroczystość uświetnił chór kościelny prowadzony przez miejscowego kantora Edwarda Wittenberga.

Z okazji obchodów stulecia istnienia parafii i poświęcenia kościoła, które odbyły się w dniu 11 września 1925 r., ksiądz Schmidt przeprowadził generalny remont kościoła wraz z przyległymi zabudowaniami oraz pobudowano na wzgórzcu obok kościoła murowany budynek mieszkalny dla pastora i jego rodziny. Koszty przedsięwzięcia w kwocie 10 tys. zł pokryła gównie parafia¹⁶.

Poza pracw pastersk w ksiądz senior Filip Schmidt angawżawał się w działalnoświ społecznej i oświatowej. Jeszcze w czasach zaboru rosyjskiego, w 1911 r. dzięki jego staraniom otwarte zostało gim-

Elevacja wschodnia pastorówki. Z prawej fragment dawnego kościoła. Stan z 2002 r.

nazjum męskie rosyjskie. Starania o tę szkołę rozpoczęły po 1908 r., gdy Gostynin opuścili stacjonujące w koszarach wojska rosyjskie. Z punktu widzenia materialnych interesów niezamożnej ludności siedmiotysięcznego ówczesnego Gostynina wyjazd wojska nie był korzystny. Nadarzyła się więc okazja do wznowienia zabiegów o założenie gimnazjum, gdyż dotwđ w Gostyninie istniała jedynie trzyklasowa szkoła miejska ponadelementarna.

W sprawie pozyskania pozwolenia na otwarcie gimnazjum Filip Schmidt dwukrotnie wyjeżdżał do Petersburga. Starania te zakończyły się powodzeniem w 1911 r. Młodzieź z półśredniej szkoły miejskiej, którą zlikwidowano, przeszła do gimnazjum¹⁷. Dwa lata później, w 1913 r. otwarto siedmioklasowe gimnazjum żeńskie początkowo z pięcioma klasami. W obu szkołach nauczanie odbywawo się w języku rosyjskim, jednak nie panował tam duch rusyfikatorski, gdyż wykładawcami było wielu Polaków.

Otwarcie szkół średnich przyczyniło się do ożywienia gospodarczego i kulturalnego miasta. Na naukę do Gostynina ściągawo młodzieź z powiatów: kutnowskiego, wlotawskiego i łowicz-

Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki z charakterystycznymi attykami. Stan z ok. 1909 r., wówczas Szkoły Miejskiej

Gimnazjum żeńskie w Gostyninie, około 1913 r. Obecnie siedziba Urzędu Miasta

kiego, gdyż w tych miastach nie było szkół typu ogólnokształcącego. W mieście wynajmowała stancje, dokonywała zakupów podręczników, czy innych artykułów. pobierała korepetycje.

Wybuch pierwszej wojny światowej spowodził na duchownego Schmidta prześladowania ze strony władz carskich. Został aresztowany i wywieziony do Warszawy, gdzie przebywał przez dziewięć miesięcy. Szczęśliwie uniknął zesłania w głąb Rosji. Do Gostynina wrócił w sierpniu 1915 r.

Niemal natychmiast podjął starania u ówczesnych władz okupacyjnych o ponowne otwarcie gimnazjum. Władze uzależniły zgodę od podjęcia nauki przynajmniej przez stu uczniów. Waru-

nek ten został spełniony z nadmiarem, ponieważ liczba zgłaszanej młodzieży znacznie przekroczyła wymagane minimum. W roku szkolnym 1915/1916 młodzież rozpoczęła naukę w Miejskim 8-klasowym Gimnazjum Filologicznym Męskim w języku polskim z obowiązującym językiem niemieckim, a w styczniu 1916 r. w gimnazjum żeńskim. Obie szkoły miały charakter rozwojowy. Dyrektorem tych szkół został ks. pastor Schmidt. Ściągnął do pracy zdolnych i młodych nauczycieli. Dokładał wiele starań, aby wychowanie młodzieży odbywało się w duchu tolerancji religijnej, postępu i umiłowania wolności. Funkcję dyrektora pełnił do 1 września 1917 r., pozostając nauczycielem języka niemieckiego, łaciny oraz prowadził lekcje religii ewangelickiej. Nowym dyrektorem został Edward Hofman, szwagier pastora Schmidta¹⁸.

Ksiądz Schmidt był szanowanym, cenionym doradcą i przyjacielem zarówno dyrekcji szkół, jak i nauczycieli oraz opiekunem młodzieży. Pastora Schmidta i jego dom mile wspominała po latach Waleria Wawrowska-Tatarska, pierwsza maturzystka gimnazjum koedukacyjnego z 1919 r.: „W Gostyninie bardzo miłym łącznikiem stała się plebania „Na górcze” u pastorostwa Schmidtów. Tu zbieraliśmy się na tenis, tu robiliśmy wypadki łódką, stąd wyruszyliśmy kucem na przejażdżkę po mieście. (...) Po wszystkich tych roz-

Uczennice gimnazjum żeńskiego w 1929 r. W środku ks. Filip Schmidt

Rada Pedagogiczna Gimnazjum ok. 1929/1930 r. Szósty od lewej ks. Filip Schmidt. W górnym rzędzie trzecia od prawej Maria Schmidtówna

rywkach byliśmy zapraszani przez gościnną mamę Niusi na podwieczorek. W karnawale urządzano tam kinderbale z udziałem szczonego grona uczniowskiego i profesorów¹⁹. Wspomniana Niusia, to córka pastorstwa Schmidtów, Eugenia Maria Schmidtówna, późniejsza Tietzowa, matryzstka gimnazjum z 1920 r.²⁰

Równoległe z pracą na polu oświaty ksiądz pastor wiele czasu poświęcał na pracę w samorządzie miejskim. Był członkiem Rady Miejskiej, Powiatowej Rady Szkolnej i przewodniczącym Sądu Pokoju. W 1924 r. otrzymał od Magistratu tytuł honorowego Obywatela Miasta Gostynina. Dyplom ten sponował w czasie powstania warszawskiego w domu córki pastora Marii Tietzowej²¹. W 1928 r. przeszedł w stan spoczynku jako nauczyciel, ale nadal pracował jako pastor i superintendent. Pod jego przewodnictwem w dniu 5 sierpnia 1928 r. odbyły się wybory do kolegium kościelnego w filiale w Dobrzyniu nad Wisłą. Wybrani zostali: Otton Bunkowski z Soczewki, Ludwik Weiner z Główni, Edward Sonström i Gustaw Wiese z Leni Wielkich, Piotr Liedke i Dawid Schwendtkę z Krzyżanowa²². W 1930 r. witał wraz z innymi duchownymi prezydenta Ignacego Maścickiego, który przybył do Gostynina z okazji jubileuszu 50-lecia Ochotniczej Straży Pożarnej²³. W roku 1932, ks. pastor Filip Schmidt otrzymał Złoty Krzyż Zastługi za działalność na polu szkolniczym, pracy społecznej i samorządowej.

Eugenia Maria Tietzowa napisała w liście do historyka Tadeusza Trojanowskiego w 1973 r.,

że ostatnie lata życia Filip Schmidt miał bardzo ciężkie. „Jako gorący patriota Polak prowadził nieustanną walkę z szerczącymi się wpływami narodowosocjalistycznymi wojującego hitlerizmu wśród pewnej części młodzieży ewangelickiej w Gostyninie. Odprawiając systematycznie nabożeństwa w języku polskim dla nielicznej garstki inteligencji polskiej wyznania ewangelickiego, zabraniając urzędowania w pomieszczeniach parafialnych zebrzań rozpolitykowanemu odłamowi niemieckiej młodzieży działającej pod płaszczkiem chóru kościelnego, narażał się na wiele przykrości i szukan. Tylko wielki autorytet i takt ks. Pastora Schmidta zapobiegał dojsćiu do poważniejszych incydentów²⁴.”

W ostatnich latach pracy w gostynińskiej parafii (1930–1931) księdzu seniorowi Schmidtowi pomagał wikariusz Eduard Erach Kelm, który odbył studia w Lipsku²⁵.

Ksiądz pastor Filip Schmidt zmarł 9 kwietnia 1932 r. w wieku 65 lat. Przyczyną śmierci była przewlekła choroba wątroby, która rozwinęła się pod koniec życia. Pochowany został na cmentarzu ewangelickim w Gostyninie. W roku 1947 zwłoki pastora oraz jego żony Eugenii Julii z Blochów, zmarłej w 1934 r., zostały przywiezione do Warszawy i pochowane na cmentarzu ewangelicko-augsburskim przy ulicy Młynarskiej²⁶.

Wykształcony w Dorpacie dbał o edukację swych czworga dzieci, które wychowywał w duchu patriotyzmu. Karol Stefan (1897–1969) był doktorem medycyny, długoletnim lekarzem klinicystą

Foto 7. Grób rodzinny Schmidtów na cmentarzu ewangelicko-augsburskim w Warszawie. Fot. Sylwia Wilczek

szpitala ewangelickiego w Warszawie. We wrześniu 1939 r. pracował jako lekarz wojskowy, w czasie okupacji był żołnierzem Armii Krajowej. Po wojnie został lekarzem zakładowym w zakładach włókienniczych w Chodakowie, następnie był lekarzem w lecznictwie otwartym dzielnicy Warszawa-Sródmieście oraz lekarzem zakładowym w Uniwersytecie Warszawskim. Stosował pisownię nazwiska Szmidt. Władysław Schmidt zamieszkał w Anglii. Elly Marta Jaroszewska (1899–1979) była nauczycielką w Gimnazjum im. Królowej Anny Wazówny przez cały czas istnienia tej szkoły (1925–1944) oraz współorganizatorką i uczestniczką tajnego nauczania podczas okupacji. W ostatnich latach życia zajmowała stanowisko kustosa w bibliotece Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk. Jej syn, Tadeusz Stefan Jaroszewski (1931–2002), był historykiem sztuki, profesorem Uniwersytetu Warszawskiego. Eugenia Maria Tietzowa (ok. 1903–1984) była nauczycielką gimnazjum w Gostyninie w latach 1924–1931, po wojnie kierownikiem działu administracyjnego w Państwowym Muzeum Zoologicznym (po 1952 Instytut Zoologii PAN)²⁷.

W 1932 r. parafia ewangelicko-augsburska w Gąbinie obchodziła stulecie święcenia tamtejszego kościoła, na które zaproszony był m.in. ks. Filip Schmidt. Pastor gąbiński, Bruno Gutknecht²⁸, w „Głosie Ewangelickim”, wspominając tych, którzy przyczynili się do rozwoju parafii gąbińskiej, duży fragment poświęcił, zmarłemu przed jubileuszem Filipowi Schmidtowi, dwukrotnie, przez krótki czas, administratorowi parafii w Gąbinie. Ksiądz Schmidt dojeżdżał też, po śmierci superintendenta Kunzmana, od końca roku 1921 do 1923 r. oraz przez dziewięć miesięcy do połowy marca roku 1930, do parafii w Gołębiewie. Interesował się gąbińskim jubileuszem,

pomagał go przygotowywać, dając cenne wskazówki. We wspomnieniach Gutknechta czytamy, że „Niejednokrotnie użył ten świątliwy duszpasterz radą i wskazówkami każdemu, kto doń się zwrócił. Bronił, gdzie mógł, mądrze i stanowczo interesów naszego kościoła. Nie ograniczał się jeno do swojej parafii i jej interesów; zakres jego działalności sięgał o wiele dalej. Cieszył się też niezwykłym zaufaniem zarówno swoich zwierzchnich władz kościelnych, jak i państwowych (...). Na wzór swojej parafii w Gostyninie, której służył sumiennie przez 33 lata, udato mu się, jak zresztą zawsze, nakłonić parafian gąbińskich do zaprowadzenia u siebie nowego systemu, regulującego drażliwe nieraz kwestie opłat za czynności religijne, zwłaszcza przez parafian niezamożnych. Nowy ten porządek, który okazał się bardzo dobrym, zapewne znajdzie dzięki swemu przystosowaniu się do obecnych pod niejednym względem nieco innych czasów od minionych, swoich naśladowców; polega ta reforma na tem, że wszelkie czynności religijne (jak chrzest, konfirmacja, ślub, pogrzeb), są zupełnie bezpłatne, z postug religijnych mogą więc korzystać jednakowo zamożni, jak i niezamożni. Opłacają jeno parafianie składkę kościelną, uzależnioną od stanu posiadłości i jakości ziem. Nietatwem jest zaprowadzenie nowych systemów u naszych kolonistów, trzymających się nieraz uporczywie, odziedziczonych form, jednak spokojny i rzeczowy sposób przekonywania śp. ks. seniora Schmidta dokonywał niejednego trudnego zadania”²⁹.

Krótki artykuł informujący o śmierci ks. pastora Schmidta ukazał się w „Przeglądzie Pedagogicznym”, wydawnictwie Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych, którego pastor był długoletnim członkiem³⁰, a także w „Zwiastunie Ewangelicznym”³¹.

O wielkim szacunku, jakim obdarzano księdza pastora i superintendenta, świadczył jego pogrzeb w Gostyninie, który, jak pisał Gutknecht, „zamienił się w wielką manifestację dla jego zasług. Niezliczone tłumy i przedstawiciele wszystkich władz i stanów wzięli w nim udział. Z duchownych przybyło 18 księży NPW, z ks. biskupem Juliuszem D. Bursche, serdecznym przyjacielem zmarłego, na czele. Przybyli także na po-

grzeb z Warszawy księża profesorowie E. [Edmund] Bursche i D. [Jan] Szeruda³².

W 2012 r. minęło 80 lat od śmierci ks. pastora Filipa Schmidta. Tyle lat trzeba było, aby przypomnieć tę wielce zasłużoną dla gostynińskiej społeczności postać w okresie niewoli i budowania państwowości polskiej okresu międzywojennego.

Przypisy

- ¹ T. Stegner, *Pastorzy Królestwa Polskiego na studiach teologicznych w Dorpacie w XIX w.*, Warszawa 1993, s. 3.
- ² Ibidem, s. 11, 13.
- ³ Ibidem, s. 15.
- ⁴ T. Cybulski, *Parafia ewangelicko-augsburska w Płocku od 1804–1956*, Toruń 2011, s. 113.
- ⁵ Superintendent dziś odpowiednik biskupa.
- ⁶ B. Konarski-Pabiniak, *Rajmund Rembieliński – wybitna postać epoki Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego. Zasłużony dla ziemi płockiej i gostynińskiej*, „Notatki Płockie” 2013, nr 1, s. 3–15.
- ⁷ E. Szubska-Bieroń, *Parafia ewangelicko-augsburska w Gostyninie w latach 1824–1945*, „Rocznik Gostyniński”, t. II, 2008, s. 80.
- ⁸ J. Szczepański, *Gostynin od zaboru pruskiego do powstania listopadowego*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 211.
- ⁹ E. Szubska-Bieroń, *Parafia...* op. cit., s. 85.
- ¹⁰ M. Chudzyński, *Prawda i legenda o zamku gostynińskim*, Gostynin 2007, s. 61.
- ¹¹ Ibidem.
- ¹² E. Szubska-Bieroń, *Parafia...* op. cit., s. 84.
- ¹³ J. Domagala, *Organy w kościołach gostynińskich – rys historyczny*, „Rocznik Gostyniński” 2007, t. I, s. 84.
- ¹⁴ F. Schmidt, *75-letni jubileusz zboru Gostynińskiego*, „Zwiastun Ewangeliczny” 1900, nr 9, s. 278.
- ¹⁵ Ibidem, s. 279.
- ¹⁶ E. Szubska-Bieroń, *Parafia ... op. cit.*, s. 85.
- ¹⁷ *Szkoła gostynińska. Sto lat w służbie oświaty 1907–2007*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2007, s. 30.
- ¹⁸ Ibidem, s. 34–39.
- ¹⁹ W. Wawrowska-Tatarska, *Moje wspomnienia o Gostyninie*, [w:] *Szkoła gostynińska... op. cit.*, s. 138.

- ²⁰ *Szkoła gostynińska... op. cit.*, s. 200.
- ²¹ M. Tietzowa, *Zyciorys ks. Pastora Filipa Schmidta*. Korespondencja Marii Tietzowej do Tadeusza Trojanowskiego z dnia 26 maja 1973 r., *Archiwum Państwowe w Płocku, Spuścizna po Tadeuszu Trojanowskim*, tezcza nr 3.
- ²² „Głos Ewangelicki” z 23 września 1928, nr 39, s. 7. Za T. Cybulski, *Parafia ewangelicko-augsburska... op. cit.*, s. 116.
- ²³ E. Walczak, *Gostynin w latach międzywojennych (1918–1939)*, [w:] *Dzieje Gostynina od XI do XXI wieku... op. cit.*, s. 425.
- ²⁴ M. Tietzowa, *Zyciorys ks. Pastora... op. cit.*
- ²⁵ E.E. Kelm po wyjeździe z Gostynina był pastorem w Nowej Wsi (1932–1940) oraz w Sierpcu (1940–1943). Zginął na froncie wschodnim 9 marca 1943 r. Zob. E. Szubska-Bieroń, *Parafia... op. cit.*, s. 95.
- ²⁶ M. Tietzowa, *Zyciorys ks. Pastora ...op. cit.*
- ²⁷ *Gostynin. Szkice z przeszłości*. Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2004, s. 298.
- ²⁸ Pastor Bruno Gutknecht zamordowany został we wrześniu 1939 r. w lasach k. Gostynina na mocy wyroku sądu polowego. Zarzucano mu działalność dywersyjną, gdyż w czasie okupacji był przywódcą gabińskiej komórki DUV (Deutscher Volksverband). Zob. J. Szczepański, *Dzieje Gąbina do roku 1945*, Gąbin 1984, s. 270; J. Matuszewski, *Okres II wojny światowej i okupacji hitlerowskiej 1939–1945*, [w:] *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1989, s. 525.
- ²⁹ B. Gutknecht, *Parafia gabińska z okazji stulecia poświęcenia kościoła w Gąbinie*, *Nadbitka „Głos Ewangelicki” Warszawa 1932*, s. 29–30.
- ³⁰ *Z żałobnej karty*. *Śp. ks. Pastor Filip Schmidt*, „Przegląd Pedagogiczny” z 14 maja 1932, nr 17, s. 382.
- ³¹ „Zwiastun Ewangeliczny” 1932, nr 17, s. 132.
- ³² B. Gutknecht, *Parafia gabińska... op. cit.*, s. 30.

FILIP SCHMIDT (1868–1932)

A PASTOR MERITED FOR EVANGELICAL CHURCH OF THE AUGSBURG CONFESSION IN GOSTYNIN

Summary

The article presents the figure of the the pastor Filip Schmidt, born in 1868 in Chęłpowo near Płock (presently the territory of ORLEN). Graduating from Dorpat University in the Faculty of Theology, he met a lot of Poles studying there at that time. The work as a pastor in Evangelical church of the Augsburg confession in Gostynin Filip Schmidt began in 1899 and performed it until his death in 1932. In years 1921–1932 he was also a senior (superintendent) of Płock diocese. He also collaborated with the parish in Gabin. The Evangelical church in Gostynin was rebuilt from the ruins of the former Gostynin castle. The church dedication took place on 12th August 1925. During Filip Schmidt's life two jubilees of the shrine were celebrated. Pastor Schmidt was also active in the social life. Thanks to his initiative two secondary schools were established in Gostynin – a junior high-school for boys and a junior high-school for girls. In both of this schools he was the headmaster and subsequently a teacher of religion. To award his engagement and pastoral work he received the title of Gostynin Honorary Citizen and the Gold Cross of Merit. His funeral was a great manifestation of his merits. He is buried at Evangelical–Augsburg cemetery in Warsaw.